

"Alt på sin rette plads!"

Det er over hundrede år siden!

Der lå bag skoven ved den store indsø en gammel herregård, og rundt om den var der dybe grave, hvori voksede dunhammer, siv og rør. Tæt ved broen til indkørselsporten stod et gammelt piletræ, der hældede sig ud over rørene.

Omme fra hulvejen lød horn og hestetrampen, og derfor skyndte den lille gåsepige sig med at få gæssene til side fra broen, før jagtselskabet kom galoperende; det kom i sådan en fart, at hun gesvindt måtte springe op på en af de høje sten ved broen, for ikke at blive redet over ende. Halvt barn var hun endnu, fin og spinkel, men med et velsignet udtryk i sit ansigt og to rare klare øjne; men det så herremanden ikke på; i den flyvende fart han kom, vendte han pisken i sin hånd, og af rå lystighed stødte han hende med skaftet lige for brystet, så hun gik bag over.

"Alt på sin rette plads!" råbte han, "i skarnet med dig!" og så lo han, det skulle nu være så morsomt, og de andre lo med; hele selskabet gjorde skrig og skrål og jagthundene gøede, det var rigtignok:

"Rige Fugl kommer susende!"

- Gud ved hvor rig han var endda.

Den stakkels gåsepige greb for sig, idet hun faldt, og fik fat i en af de nedhængende pilegrene; ved den holdt hun sig oppe over dyndet, og så snart herskab og hunde var vel inde af porten, arbejdede hun på at komme op, men grenen knækkede af ved kronen, og gåsepigen faldt tungt tilbage i rørene, da i det samme en kraftig hånd ovenfra greb hende. Det var en vandrende hosekræmmer, som et stykke borte havde set til og skyndte sig nu med at komme hende til hjælp.

"Alt på sin rette plads!" sagde han i spøg efter herremanden og trak hende op på det tørre; den afbrækkede gren stillede han hen mod stedet, hvor den var knækket af, men "på sin rette plads," det går ikke altid! og så stak han grenen ned i den bløde jord, "gro om du kan og skær dem en god fløjte deroppe på gården!" han undte herremanden og hans en dygtig spidsrods-march; og så gik han ind på herregården, men ikke op i højsalen, dertil var han for ringe! ind til folkene i borgestuen kom han, og de så på hans varer og købslog; men oppe fra gildesbordet lød skrål og vræl, der skulle være sang, de kunne den ikke bedre.

Der lød latter og hundehyl, der var stor fråsen og sviren; vin og gammelt øl skummede i glas og krus, og livhundene åd med; et og andet bæst af dem blev af junkerne kysset, efter at det først med den lange ørelap var tørret om snuden. Hosekræmmeren blev kaldt derop med sine varer, men kun for at de kunne have deres spas med ham. Vinen var gået ind og Forstanden ud. De hældte øl i en strømpe til ham, at han kunne drikke med, men gesvindt! det var nu så overordentligt snildt og til grin. Hele drift kvæg, bønder og bøndergårde blev satte på ét kort og tabt.

"Alt på sin rette plads!" sagde hosekræmmeren, da han igen var vel uden for Sodoma og Gomorra, som han kaldte det. "Den åbne landevej, det er min rette plads, der oppe var jeg slet ikke i mit es." Og den lille gåsepige nikkede til ham fra markledet.

Og der gik dage og der gik uger, og det viste sig, at den afbrækkede pilegren, som hosekræmmeren havde stukket ned ved vandgraven, holdt sig stadig frisk og grøn, ja at den skød endogså nye skud; den lille gåsepige så, at den måtte have fæstet rod, og hun glædede sig så inderligt derover, det var hendes træ, syntes hun.

Ja, med det gik det fremad, men med alt andet på gården gik det svært tilbage ved svir og ved spil: Det er to triller, som ikke er gode at stå på.

Der var ikke gået seks år, så vandrede herremanden med pose og stav, som fattig mand, fra gården og den blev købt af en rig hosekræmmer, og det var just ham, som havde været til spot og grin og var budt øl i en strømpe; men ærlighed og driftighed, de giver god medbør, og nu var hosekræmmeren herre på gården; men fra den stund kom der aldrig kortenspil der; "det er en slem læsning," sagde han, "den kommer derfra, at da Fanden første gang så Bibelen, ville han vrænge en efter, der skulle være ligesådan, og så opfandt han kortenspillet!"

Den nye herremand tog sig en frue, og hvem var hun, det var den lille gåsepige, som altid havde været skikkelig, from og god; og i de nye klæder så hun ud så fin og køn, som var hun født en fornem jomfru. Hvorledes gik det til? Ja, det er for lang en historie i vor travle tid, men det gik til, og det vigtigste kommer bag efter.

Velsignet og godt var der på den gamle gård, moder

stod selv for det indvendige og fader for det udvendige; det var ligesom velsignelsen vældede frem, og hvor velstand er, der kommer velstand til huse. Den gamle gård blev pudset og malet, gravene rensede og frugttræer plantede; venligt og godt så der ud og stuegulvet var blankt som et spækbræt. I den store sal sad om vinteraftnerne madammen med alle sine piger og spandt uldent og linned; og hver søndag aften læstes der højt af Bibelen, og det af justitsråden selv, for han blev justitsråd, hosekræmmeren, men det var først på hans meget gamle dage. Børnene voksede til, - der kom børn, - og alle blev de vel oplært, men de havde jo ikke lige gode hoveder, sådan som det er i enhver familie.

Men pilegrenden udenfor var blevet til et helt prægtigt træ, der stod frit og ubeskåret, "det er vort stamtræ!" sagde de gamle folk, og det træ skulle holdes i agt og ære! sagde de til børnene, også til dem som ikke havde gode hoveder.

Og nu var der gået hundrede år.

Det var i vor tid; sønen var blevet til en mose, og den gamle herregård var ligesom visket ud, der stod en aflang pyt vand, med lidt stensætning til siden, det var resten af de dybe grave, og her stod endnu et prægtigt gammelt træ, der hældede sine grene, det var stamtræet; det stod og viste, hvor smukt et piletræ kan være, når det får lov til at skøtte sig selv. - Det var jo rigtignok revnet midt i stammen, lige nede fra roden og op til kronen, stormen havde drejet det lidt, men det stod, og fra alle revner og sprækker i det, hvor vind og vejr havde lagt muldjord, voksede græs og blomster; især øverst, hvor de store grene delte sig, var der ligesom en hel lille hængende have, med hindbær og fuglegræs, ja endogså et lille bitte rønnebærtræ havde der rodfæstet sig og stod så slankt og fint midt oppe i det gamle piletræ, der spejlede sig i det sorte vand, når vinden havde drevet andemaden hen i et hjørne af vandpytten. - En lille sti, hen over hovmarken, førte tæt her forbi.

Højt på banken ved skoven, med en dejlig udsigt, lå den nye gård, stor og prægtig, med glaserede så klare, at man skulle tro at der slet ingen var. Den store trappe ved døren så ud, som om den havde lysthus på af roser og storbladede planter. Græspletten var så ren grøn, som om hvert strå blev set efter morgen og aften. Inde i salen hang kostelige malerier, og der stod med silke og med fløjl stole og sofaer, der næsten kunne gå på deres egne ben, borde med blanke marmorplader, og bøger i safian og guldsnit . . . jo, det var rigtignok

rige folk, som boede her, det var fornemme folk, her boede baronens.

Det ene svarede der til det andet. "Alt på sin rette plads!" sagde de også, og derfor var alle de skilderier, som engang havde været til stads og hæder på den gamle gård, nu ophængt i gangen til karlekamret; rigtigt skrammel var det, især to gamle portrætter, det ene en mand i rosenrød kjole og med paryk, det andet en dame med pudret opsat hår og en rød rose i hånden, men begge omgivet ens med en stor krans af pilegrene. Der var så mange runde huller i de to billeder, og det kom af at de små baroner altid gik og skød deres flitsbuer af på de to gamle folk. Det var justitsråden og justitsrådinden, dem hele slægten stammede ned fra.

"Men de er ikke rigtig af vor familie!" sagde en af de små baroner. "Han var en hosekræmmer og hun en gåsetøs. De var ikke som papa og mama!"

Billederne var noget dårligt skrammel, og "alt på sin rette plads!" sagde man, og så kom oldefar og oldemor på gangen til karlekamret.

Præstesønnen var huslærer der på gården; han gik en dag med de små baroner og deres ældste søster, der lige nylig var konfirmeret, og de kom hen over stien, ned mod det gamle piletræ; og medens de gik, bandt hun en buket af markens grønt; "alt på sin rette plads," og det blev et skønhedshele. Imidlertid hørte hun dog meget godt efter alt hvad der blev sagt, og det glædede hende så meget at høre præstesønnen fortælle om naturens kræfter og historiens store mænd og kvinder; hun var en sund velsignet natur, adlet i sjæl og tanke, og med et hjerte til ret at omfatte alt skabt af Gud.

De standsede nede ved det gamle piletræ; den mindste af baronerne ville så gerne have sig en fløjte skåret, det havde han før fået af andre piletræer, og præstesønnen brød en gren af.

"Oh gør det ikke!" sagde den unge baronesse; men så var det gjort. "Det er jo vort gamle berømmelige træ! jeg holder så meget af det! ja derfor ler man mig også ud hjemme, men det er det samme! Der er et sagn om det træ -!"

Og nu fortalte hun alt hvad vi have hørt om træet, om den gamle gård, om gåsepigen og hosekræmmeren, som mødtes her og blev stamforældre til den fornemme slægt og til den unge baronesse.

"De ville ikke lade sig adle, de gamle skikkelige folk!" sagde hun. "De havde det mundheld: 'Alt på sin rette plads!' og det syntes de at de ikke kom, når de for penge lod sig ophøje. Det var deres søn, min bedstefader, som blev baron, han skal have haft stor

lærdom, været højt anset og afholdt af prinser og prinsesser, været med ved alle deres fester. Ham holder de andre hjemme mest af, men, jeg ved ikke selv, der er mig noget ved det gamle par, som drager mit hjerte til dem! der må have været så hyggeligt, så patriarkalsk på den gamle gård, hvor husmoderen sad og spandt med alle sine piger og den gamle herre læste højt af Bibelen!"

"Det har været prægtige folk, fornuftige folk!" sagde præstesønnen; og så var de lige inde i tale om adel og borgerlig, og det var næsten, som om præstesønnen ikke hørte til borgerskabet, således talte han om det at være af adel.

"Det er lykkeligt at høre til en slægt, som har udmærket sig! således at have ligesom en blodets spore i sig til at gå frem i det dygtige. Dejligt er det at eje et slægtsnavn, der er adgangskort til de første familier. Adel betyder ædel, det er guldmønten, der har fået i stempel, hvad den selv er i værd. - Det er tidens tone, og mange poeter slår naturligvis ind i den, at alt hvad adeligt er skal være dårligt og dumt, men hos den fattige, jo lavere man stiger ned, des mere glinser det. Men det er ikke min mening, thi det er aldeles galt, aldeles falsk. I de højere stænder findes mange gribende skønne træk; min moder har fortalt mig et, og jeg kunne give flere. hun var i besøg i et fornemt hus i byen, min mormor, tror jeg, havde opammet den nådige frue. Min moder stod i stuen med den gamle højadelige herre; da så han, at der kom nede i gården en gammel kone på krykker; hver søndag kom denne og fik et par skilling. 'Der er den gamle stakkel,' sagde herren, 'hun har så svært ved at gå' - og før min moder forstod det, var han ude af døren og nede af trapperne, han den halvfjerdsindstyveårige gamle excellence, var selv gået ned til den fattige kone for at spare hende fra at gå den besværlige vej op efter den skillings hjælp, hun kom efter. Det er jo kun et ringe træk, men som 'enkens skærv' har den klang fra hjertebunden, klang fra menneskenaturen; og derhen skal digteren pege, i vor tid just skal han synge derom, det gør godt, mildner og forsoner! Men hvor et stykke menneske, fordi han er af blod og har stamtavle, som de arabiske heste, står på bagbenene og vrinsker i gaden, og i stuen siger: 'Her har været folk fra gaden!' når en borgerlig har været derinde, dér er adelen gået i forrådnelse, blevet til maske af den slags, som Thespis gjorde sig dem, og man morer sig over personen og giver den satiren i vold."

Det var præstesønnens tale, den var noget lang, men så

var fløjten skåret.

Der var stort selskab på gården, mange gæster fra omegnen og hovedstaden. Damer klædte med smag og uden smag. Den store sal ganske opfyldt af mennesker. Omegnens præster stod ærbødigt i klump i et hjørne, det så ud, som om der var begravelse, men der var fornøjelse, men den var endnu ikke sat i gang.

Stor koncert skulle der være, og derfor havde den lille baron sin pilefløjte ind med, men han kunne ikke få vejr i den, det kunne ikke heller papa, og derfor duede den ikke.

Der var musik og sang, af den slags, der er mest morsom for dem, som udøver den; forresten nydeligt.

"De er også virtuos!" sagde en kavalier, der var sine forældres barn; "De blæser fløjte, De skærer den selv. Det er geniet, der behersker - sidder på højre side, - Gud bevar'os! jeg følger ganske med tiden, det må man. Ikke sandt, De vil henrykke os alle med det lille instrument!" og så rakte han ham den lille fløjte, der var skåret af piletræet nede ved vandpytten, og højt og lydeligt forkyndte han, at huslæreren ville skænke dem en solo på fløjte.

Der skulle gøres nar af ham, det var let at forstå, og huslæreren ville så ikke blæse, skønt han nok kunne, men de trængte på, de nødte ham, og så tog han fløjten og satte den for munden.

Det var en underlig fløjte! der lød en tone, så udholdende, som den klinger fra damplokomotivet, ja meget stærkere; den lød over hele gården, haven og skoven, milevidt ud i landet, og med lyden kom der en stormvind, som bruste: "Alt på sin rette plads!" - og så fløj papa ligesom båret af vinden, ud af gården, og lige lukt ind i røgterhuset, og røgteren fløj op - ikke i storstuen, der kunne han ikke komme, nej op i tjenerkamret, mellem det fine tjenerskab, der gik i silkestrømper, og de stolte karle blev som gigtslået ved, at sådan en ringe person turde sætte sig til bords mellem dem.

Men i højsalen fløj den unge baronesse op ved den øverste bordende, hvor hun var værdig at sidde, men præstesønnen fik sæde ved siden af, og der sad de begge to, som om de var et brudepar. En gammel greve af landets ældste slægt blev urokket på sin hædersplads; for fløjten var retfærdig, og det skal man være. Den vittige kavalier, der var skyld i fløjtespillet, han der var sine forældres barn, fløj på hovedet ind imellem hønsene, men ikke alene.

En hel mil ud i landet lød fløjten, og der hørtes store begivenheder. En rig grossererfamilie, der kørte med

fire, blæste aldeles ud af vognen, og fik ikke engang plads bag på; to rige bønder, der i vor tid var vokset over deres egen kornmark, blæste ned i muddergrøften; det var en farlig fløjte; lykkeligvis sprak den ved den første lyd, og det var godt, så kom den i lommen igen: "Alt på sin rette plads!"

Dagen efter talte man ikke om den begivenhed, derfor har man den talemåde "at stikke piben ind!" Alt var også i sin gamle orden igen, kun at de to gamle billeder, hosekræmmeren og gåsepigen, hang oppe i højsalen, der var de blæst op på væggen; og da en af de rigtige kunstkere sagde, at de var malet af en mesterhånd, så blev de hængende og istandsat, man vidste jo ikke før at de duede, og hvor skulle man vide det. Nu hang de på hædersplads. "Alt på sin rette plads!" og der kommer det! Evigheden er lang, længere end denne historie!

* * *